Prof. Sakari Melander
22.11.2022

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: U-kirjelmä **(U) 14/2022 vp** Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta täydentävä jatkokirjelmä **UJ 31/2022 vp**

Yleistä

Käsiteltävänä olevassa U-kirjelmässä ja sen jatkokirjelmässä on kysymys komission tekemästä ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta (COM(2021) 851 final), jota koskien valtioneuvosto on antanut U-kirjelmän 14/2022 vp ja josta on nyt annettu U-jatkokirjelmä UJ 31/2022 vp. Eduskunnan lakivaliokunta ja ympäristövaliokunta ovat antaneet lausuntonsa alkuperäisestä U-kirjelmästä (LaVL 9/2022 vp ja YmVL 12/2022 vp).

Direktiivistä on U-jatkokirjelmän (s. 1) mukaan saatu osittainen yleisnäkemys kesäkuun 2022 OSA-neuvostossa (neuvoston asiakirja 9374/22). Tämä yleisnäkemys koskee direktiiviehdotuksen 2–4 artiklaa (määritelmät, rangaistavaksi säädettävät teot sekä osallisuus, avunanto ja yllytys). U-jatkokirjelmän mukaan direktiiviehdotuksesta kokonaisuudessaan on tarkoitus saavuttaa yleisnäkemys OSA-neuvoston kokouksessa 8.–9.12.2022.

U-jatkokirjelmän mukaan keskeisimmät direktiiviä koskevat avoinna olevat kysymykset liittyvät luonnollisille henkilöille ja oikeushenkilöille määrättäviä seuraamuksia koskeviin velvoitteisiin. Keskityn tässä lausunnossani edellä todetun vuoksi ehdotettuihin seuraamuksia koskeviin velvoitteisiin.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Luonnollisille henkilöille määrättävät seuraamukset

Alkuperäisen direktiiviehdotuksen luonnollisille henkilöille määrättäviä seuraamuksia koskeva 5 artikla sisältää vaatimuksen mahdollistaa vähintään kymmenen, kuuden tai neljän vuoden maksimirangaistus tietyistä direktiivin 3 artiklassa määritellyistä teoista. Direktiiviehdotusta koskevassa alkuperäisessä U-kirjelmässä (s. 13) arvioitiin, että Suomen voimassa olevan rikoslain mahdollistamat enimmäisrangaistukset ovat osin ja jossain määrin jopa pääosin matalampia kuin mitä direktiiviehdotus edellyttää.

Valtioneuvosto esitti tuolloin kantanaan (U-kirjelmä, s. 21), että ehdotuksen jatkoneuvotteluissa rangaistusasteikkoja koskevia velvoitteita tulisi arvioida yhdessä niihin liittyviä kriminalisointivelvoitteita koskevien artiklojen kanssa ja pyrkiä siihen, että rangaistukset ovat suhteellisuusperiaatteen mukaisia. Lisäksi valtioneuvosto esitti yleisen tason huomiona, että rangaistusasteikkoja määriteltäessä on otettava huomioon myös niiden suhde muista rikoksista säädettyihin rangaistuksiin. Eduskunnan lakivaliokunta yhtyi valtioneuvoston U-kirjelmässä esitettyihin näkemyksiin ja korosti suhteellisuusperiaatteen merkitystä rangaistusasteikkoja koskevia velvoitteita arvioitaessa (LaVL 9/2022 vp, s. 5).

Käsiteltävänä olevan U-jatkokirjelmän (s. 4) mukaan direktiiviehdotuksen tämänhetkisessä kompromissiversiossa (kompromissiversio ST 14734 2022 INIT – NOTE ei käsittääkseni ole julkisesti saatavilla) kymmenen vuoden enimmäisrangaistuksen vähimmäistaso olisi rajattu koskemaan vain tahallisia, kuoleman aiheuttavia tekoja. Ehdotukseen olisi lisätty uusi viiden vuoden enimmäisrangaistusta koskeva vähimmäistaso, joka koskisi törkeästä huolimattomuudesta tehtyjä kuoleman aiheuttavia tekoja. Muilta osin enimmäisrangaistuksia koskevat vähimmäistasot on U-jatkokirjelmän mukaan laskettu kuudesta ja neljästä vuodesta viiteen ja kolmeen vuoteen.

Eduskunnan lakivaliokunta on useaan otteeseen EU-rikosoikeudellisia direktiivejä koskevia ehdotuksia tai niiden täytäntöönpanolainsäädäntöä taikka EU-rikosoikeutta yleisesti arvioidessaan korostanut, että direktiivin neuvotteluvaiheessa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että direktiivi ei sisällä sellaisia rangaistusasteikkoihin kohdistuvia vaatimuksia, jotka eivät sovi kansallisen rikoslainsäädännön systematiikkaan, ja että rangaistustasojen määrittelyssä tulee kunnioittaa kansallisten rangaistusjärjestelmien sisäistä johdonmukaisuutta (esim. LaVL 17/2022 vp, s. 5–6, LaVL 2/2022 vp, s. 7, LaVM 9/2021 vp, s. 4, LaVL 7/2021 vp, s. 9–10, LaVL 15/2017 vp, s. 4, LaVM 29/2014 vp, s. 3 ja LaVL 16/2013 vp, s. 3–4).

Käsiteltävänä olevan U-jatkokirjelmän (s. 4) mukaan direktiiviehdotuksen luonnollisille henkilöille määrättäviä seuraamuksia koskevaa 5 artiklaa on muutettu tavalla, joka mahdollistaa artiklan hyväksymisen, sillä artikla sisältää U-jatkokirjelmän mukaan riittävää joustavuutta. Ensinnäkin on huomattava, että kompromissiehdotuksen sisältämän 5 artiklan yksityiskohtainen arviointi ei ole mahdollista, koska puheenjohtajavaltion kompromissiehdotus (ST 14734 2022 INIT – NOTE) ei tiettävästi ole julkinen asiakirja. Tämä vaikuttaa merkittävästi kompromissiehdotuksen sisältämien velvoitteiden arviointiin kansallisen oikeuden näkökulmasta ja näin myös siihen, ovatko velvoitteet tässä vaiheessa hyväksyttävissä.

Toiseksi on huomattava, että U-jatkokirjelmän mukaan direktiiviehdotuksen 5 artikla sisältäisi edelleen varsin huomattavia enimmäisrangaistuksia koskevia vähimmäisvaatimuksia, vaikka ne

ovatkin ilmeisesti vähäisempiä ja soveltamisalaltaan osin suppeampia kuin alkuperäisessä direktiiviehdotuksessa. Erityisesti huomiota voidaan kiinnittää siihen, että U-jatkokirjelmän (s. 4) mukaan kymmenen vuoden enimmäisrangaistuksen vähimmäistaso koskisi tahallisia, kuoleman aiheuttavia tekoja. Rangaistustasoa koskevia vaatimuksia on tarkasteltava yhdessä kriminalisointavaksi edellytettyjen tekojen kanssa, koska rangaistuksilla ja kiellettävillä teoilla tai laiminlyönneillä on sisäinen yhteys ja rangaistukset on asetettu tukemaan ja tehostamaan kieltoja (PeVL 9/2016 vp, s. 4).

Tältä osin U-jatkokirjelmässä selostetun perusteella epäselväksi jää, mihin direktiivin 3 artiklassa tarkoitettuun tekoon 10 vuoden enimmäisrangaistuksen vähimmäisvaatimus kohdistuu. Neuvoston osittaista yleisnäkemystä koskevassa asiakirjassa (neuvoston asiakirja 9374/22) kuoleman aiheuttavat teot määritellään 3(2) artiklassa siten, että teko aiheuttaa tai on omiaan aiheuttamaan henkilön kuoleman. Saattaa näin olla, että kriminalisointivelvoite ja samoin kompromissiehdotuksen sisältämä 10 vuoden enimmäisrangaistusta koskeva vähimmäisvelvoite koskee myös tekoja, jotka ovat omiaan aiheuttamaan yksilön kuoleman. Vastaavansisältöinen muotoilu sinänsä sisältyy myös voimassa olevan ympäristörikosdirektiivin 2008/99/EY 3 artiklan a, b, d ja e kohtaan, mutta on huomattava, että voimassa olevan direktiivin seuraamuksia koskevassa 5 artiklassa ei aseteta nimenomaisia enimmäisrangaistuksia koskevia vähimmäisvaatimuksia vaan seuraamusten edellytetään vain yleisesti olevan tehokkaita, oikeasuhtaisia ja varoittavia.

Kun kysymys on teosta, joka ”on omiaan aiheuttamaan henkilön kuoleman”, tekoa ei voitaisi arvioida rikoslain tahallisia henkirikoksia koskevan sääntelyn nojalla vaan kysymykseen tulisi esimerkiksi rikoslain (39/1889) 34 luvun 4 §:ssä tarkoitettu terveyden vaarantaminen tai sen törkeä tekomuoto (rikoslain 34 luvun 5 §), minkä lisäksi myös rikoslain 21 luvun 13 §:ssä tarkoitettu vaaran aiheuttaminen voisi tulla kysymykseen. On kuitenkin huomattava, että jos kompromissiehdotuksen 5 artiklassa tarkoitettu kymmenen vuoden enimmäisrangaistus koskee myös niitä tahallisia tekoja, jotka ovat omiaan aiheuttamaan henkilön kuoleman, kysymys saattaa olla varsin huomattavasta enimmäisrangaistusta koskevasta vähimmäisvaatimuksesta. Direktiiviehdotuksen jatkovalmistelussa olisi syytä pyrkiä siihen, että mahdollinen 10 vuoden enimmäisrangaistusta koskeva vähimmäisvaatimus koskisi vain tekoja, joissa tahallisesti aiheutetaan toisen henkilön kuolema eikä vaatimuksen tulisi koskea tilanteita, joissa toisen henkeä tai terveyttä abstraktisti vaarannetaan.

Lisäksi on huomattava, että U-jatkokirjelmän mukaan luonnollisille henkilöille määrättäviä seuraamuksia koskeva direktiiviehdotuksen 5 artikla sisältäisi viiden ja kolmen vuoden enimmäisrangaistuksia koskevia vaatimuksia. Vaikka ympäristörikoksiin liittyvät rikostorjunnalliset tavoitteet, teoilla aiheutettujen vahinkojen luonne ja mittavuus sekä teoilla usein tavoiteltu taloudellinen hyöty huomioon ottaen on sinänsä perusteltua, että ympäristörikosten rangaistusasteikot ovat riittäviä ja kuvaavat asianmukaisesti ympäristörikosten moitittavuutta, viiden ja kolmen vuoden enimmäisrangaistuksia koskevat vähimmäisvaatimukset ovat suhteellisen ankaria. Lisäksi viiden ja kolmen vuoden rangaistusmaksimia voidaan Suomen rikosoikeudellisessa järjestelmässä pitää suhteellisen poikkeuksellisina (ks. LaVM 29/2014 vp, s. 3/I ja LaVM 9/2021 vp, s. 3–4; ks. myös LaVL 15/2017 vp, s. 3–4). Edellä mainittujen enimmäisrangaistustasojen määrittämisessä olisi lakivaliokunnan vakiintuneen kannan mukaan syytä kiinnittää huomiota suhteellisuusperiaatteeseen sekä kansallisen rikoslainsäädännön johdonmukaisuuteen ja pyrkiä vielä vaikuttamaan siihen, että enimmäisrangaistuksia koskevat vähimmäisvaatimukset olisivat matalampia.

Oikeushenkilöille määrättävät seuraamukset

Käsiteltävänä olevan U-jatkokirjelmän (s. 4) mukaan oikeushenkilöille määrättäviä seuraamuksia koskeva 7 artikla on kompromissiehdotuksessa muotoiltu tavalla, jossa jäsenvaltiot voivat valita joko yrityksen liikevaihtoon suhteutettuun prosenttiosuuteen perustuvan seuraamuksen vähimmäistason tai nimenomaisen euromääräisen oikeushenkilölle määrättävän rahamääräisen seuraamuksen vähimmäistason. U-jatkokirjelmän mukaan jälkimmäisessä vaihtoehdossa oikeushenkilölle määrättävän sakon enimmäismäärän tulee olla vähintään 40 tai 24 miljoonaa euroa.

Kysymyksessä olisi tietääkseni ensimmäinen kerta, kun EU:n aineellisen rikoslainsäädännön lähentämistä koskevassa lainsäädäntöinstrumentissa asetettaisiin tämänkaltainen oikeushenkilölle määrättävää seuraamusta koskeva velvoite. Tavanomaisesti direktiiveihin sisältyvät oikeushenkilöille määrättäviä seuraamuksia koskevat velvoitteet sisältävät yleisen seuraamuksen tehokkuutta, oikeasuhtaisuutta ja varoittavuutta koskevan vaatimuksen, minkä lisäksi velvoitteet ovat perinteisesti olleet on muotoilultaan suhteellisen paljon kansallista harkinnanvaraa jättäviä (ks. esim. ns. maksuvälinerikosdirektiivin (EU) 2019/713 11 artikla). Jos EU:ssa lähdetään näin merkittävällä tavalla muuttamaan oikeushenkilöille määrättäviä seuraamuksia koskevaa vakiintuneesti omaksuttua lainsäädäntökäytäntöä, tällaiselle muutokselle olisi esitettävä hyväksyttävät perusteet. U-jatkokirjelmässä ei ainakaan selosteta, onko näin merkittävälle unionin lainsäädäntökäytännön muutokselle esitetty kompromissiehdotuksessa tai muuten hyväksyttäviä perusteita ja onko muutos välttämätön oikeushenkilöiden toiminnassa tapahtuneiden rikosten ennaltaehkäisemiseksi.

Voimassa olevan rikoslain 9 luvun 5 §:n (971/2001) mukaan yhteisösakon alin rahamäärä on 850 euroa ja ylin 850 000 euroa. Alun perin yhteisösakkoa Suomen rikosoikeudelliseen järjestelmään sisällytettäessä yhteisösakon rahamäärää koskeva asteikko katsottiin perustelluksi säätää melko laajaksi, mutta yhteisösakon ylärajaa ei pidetty perusteltuna säätää niin korkeaksi, että huomattava osa asteikosta jäisi käyttämättä (HE 95/1993 vp, s. 20/II). Tuolloin myös nimenomaisesti katsottiin, että yhteisösakon enimmäismäärää ei ole perusteltua säätää niin korkeaksi kuin tuolloin käytössä olleissa eräissä hallinnollisissa seuraamusmaksuissa, koska näin tehtäessä rangaistusasteikko olisi muodostunut tarpeettoman laajaksi (HE 95/1993 vp, s. 20–21).

Samassa yhteydessä otettiin nimenomaisesti kantaa myös siihen, että liikevaihtoon suhteutettu prosenttimääräinen enimmäismäärä ei olisi yhteisösakon suhteen tarkoituksenmukainen (HE 95/1993 vp, s. 20–21). Eduskunnan lakivaliokunta piti ehdotettua yhteisösakon rangaistusasteikkoa (tuolloin 5 000–5 000 000 markkaa) perusteltuna, mutta katsoi, että rangaistusasteikkoa tuli tarkistaa rahan arvon muutosten myötä ja että sitä voidaan arvioida uudelleen, kun oikeushenkilön rangaistusvastuusta on saatu kokemuksia (LaVM 23/1994 vp, s. 3/II). Yhteisösakon rahamäärä muutettiin vuonna 2002 euromääräiseksi, mutta tuolloin asiaa ei arvioitu sisällöllisesti (HE 103/2001 vp, s. 9–10, LaVM 19/2001 vp ja L 971/2001).

Vuonna 2016 ehdotettiin yhteisösakon rahamääräisen asteikon korottamista noin kolminkertaiseksi siten, että sen vähimmäismäärä olisi ollut 2 500 euroa ja enimmäismäärä 2 500 000 euroa. Ehdotettua korotusta perusteltiin yleisellä rahan arvon alenemisella sekä tarpeella toteuttaa oikeusministeriön hallinnonalalla säästöjä korvaavia sopeutustoimia (HE 1/2016 vp, s. 12). Esitystä ei kuitenkaan voitu eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä, koska rahamääräisten rikosoikeudellisten seuraamusten –

yhteisösakko mukaan lukien – korottamiselle ei ollut esitetty perustuslain kannalta hyväksyttäviä perusteita (PeVL 9/2016 vp). Sittemmin esitys raukesi tuolloisen vaalikauden päättyessä.

Sinänsä on huomattava, että yhteisösakon rahamääräisen asteikon korottamiselle saattaisi olla esitettävissä hyväksyttäviä oikeushenkilöiden toiminnassa toteutetun ei-toivotun käyttäytymisen ennaltaehkäisemiseen sekä oikeushenkilöiden toiminnan lainmukaisen järjestämisen ja toimintaan liittyvien riskien minimoimiseen liittyviä perusteita. Yhteisösakon rahamäärän korottamista saattaisi puoltaa myös se, että voimassa olevaan oikeuteen sisältyy useita hallinnollisia seuraamusmaksuja, jotka voivat olla enimmäismäärältään yhteisösakkoa huomattavasti korkeampia. Esimerkiksi finanssivalvonnasta annetun lain (878/2008) 41 a §:n mukaan oikeushenkilölle määrättävän seuraamusmaksun enimmäismäärä voi olla enintään 15 miljoonaa euroa.

Tämänkaltainen arvio tulee kuitenkin tehdä yleisesti oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevan perusteellisen sen soveltamiskäytäntöön laajasti perustuvaan tietoon pohjautuvan arvion perusteella. Eduskunnan lakivaliokunta on usein korostanut, että yksittäisen unioni-instrumentin seurauksena ei ole perusteltua lähteä toteuttamaan alaltaan ja vaikutukseltaan laaja-alaisempia rikosoikeudelliseen lainsäädäntöön kohdistuvia muutoksia (LaVM 21/2018 vp, s. 4, LaVM 13/2020 vp, s. 3 ja LaVM 9/2021 vp, s. 2–3). Selvää on, että jos valmisteltavaan ympäristörikosdirektiivin sisällytettäisiin edellä mainitun kaltainen oikeushenkilöitä koskevia seuraamuksia koskeva velvoite, sitä ei voisi johdonmukaisuussyistä toteuttaa kansallisesti vain ympäristörikoksia koskevana vaan velvoitteella olisi merkittävää vaikutusta oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaan sääntelyyn yleisesti ja se koskisi näin kaikkia rikoksia, joiden suhteen oikeushenkilön rangaistusvastuu on säädetty mahdolliseksi. Toteutuessaan kompromissiehdotuksen asiaa koskeva velvoite oletettavasti johtaisi yhteisösakon yleisen rikoslain 9 luvun 5 §:ssä säädetyn asteikon merkittävään korottamiseen. Lakivaliokunnan korostamat edellä mainitut näkökohdat ovat näin merkityksellisiä myös käsiteltävänä olevan U-jatkokirjelmän yhteydessä.

Lisäksi on huomattava, että eduskunnan perustuslakivaliokunta on vakiintuneessa rikosoikeudellista lainsäädäntöä koskevassa lausuntokäytännössään katsonut, että rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen ja että rangaistusjärjestelmän tulee myös kokonaisuudessaan täyttää suhteellisuuden vaatimukset (esim. PeVL 16/2013 vp, s. 2, PeVL 56/2014 vp, s. 3, PeVL 9/2016 vp, s. 6 ja PeVL 56/2018 vp, s. 2). Perustuslaki ei sinänsä aseta tiukkoja rajoja rangaistusten korottamiselle, vaan lainsäätäjällä on tässä suhteessa laaja harkintavalta (PeVL 23/1997 vp, s. 2/I). Rangaistusten korottamisen on kuitenkin pohjauduttava hyväksyttäviin perusteisiin (PeVL 9/2016 vp, s. 5–6 ja PeVL 56/2018 vp, s. 2).

Selvää nähdäkseni on, että yhteisösakon enimmäismäärän korottaminen 850 000 eurosta 25 000 000 tai 40 000 000 euroon olisi sekä oikeushenkilön rangaistusvastuun aineellisen alan kattamien rikosten seuraamusten oikeasuhtaisuuden että rangaistusjärjestelmän kokonaisuudelta edellytettävän oikeasuhtaisuuden kannalta merkityksellinen toimenpide. Lisäksi oikeasuhtaisuutta koskevassa arviossa on otettava huomioon, että tällaisella prosentuaalisesti varsin huomattavalla korotuksella olisi ehdotetun direktiivin soveltamisalaa huomattavasti laajempia vaikutuksia, koska toteutuessaan velvoite oletettavasti johtaisi yhteisösakon yleisen rikoslain 9 luvun 5 §:ssä säädetyn enimmäismäärän korottamisen. Kokonaisuutena kysymys olisi niin merkittävästä ja huomattavasta rikosoikeudellisen seuraamuksen ankaroittamista koskevasta toimenpiteestä, että sitä olisi mahdollista pitää rikosoikeudellisen seuraamussääntelyn oikeasuhtaisuudelle asetettavien vaatimusten kannalta ongelmallisena, ainakin silloin, jos korotukselle ei ole esitettävissä rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän kokonaisuuteen ja oikeushenkilön

rangaistusvastuun tarkoitukseen liittyviä hyväksyttäviä perusteita. Nähdäkseni ei ole mahdollista ajatella, että tällaisia kansallisen seuraamusjärjestelmän keskeiseen sisältöön yleisesti vaikuttavan muutoksen kannalta hyväksyttäviä syitä olisi esitettävissä yksittäisen unionin lainsäädäntöinstrumentin kompromissiesityksessä, joka ei ole julkisesti saatavissa.

Lisäksi on huomattava, että Suomessa on oikeushenkilön rangaistusvastuuta säädettäessä omaksuttu kielteinen kanta sääntelymalliin, jossa maksun enimmäismäärä olisi tietyllä prosentuaalisella osuudella sidottu oikeushenkilön liikevaihtoon (HE 95/1993 vp, s. 20–21). Tämänkaltainen malli on sinänsä tavallinen hallinnollisia seuraamusmaksuja koskevassa sääntelyssä (ks. esim. kilpailulain (948/2011) 13 a § (546/2021) tai ajoneuvolain (82/2021) 193 §). Lisäksi on huomattava, että tämänkaltainen velvoite on sisältynyt jo komission alkuperäiseen direktiiviehdotukseen (ks. tästä U 14/2022 vp, s. 14, jossa todetaan, että rikoslain säännökset eivät tältä osin vastaa direktiiviehdotuksen velvoitteita). Saattaisi sinänsä olla perusteita vähintään arvioida, olisiko yhteisösakkoa – yhteisösakon mahdollisen euromääräisen korottamisen arvioinnin ohella – jatkossa perusteltua sitoa myös tiettyyn prosenttiosuuteen oikeushenkilön edellisen vuoden tilikauden liikevaihdosta. Tämänkaltainen arviointi tulisi kuitenkin tehdä yleisesti oikeushenkilön rangaistusvastuun tarkoitukseen liittyvistä näkökohdista käsin ja oikeushenkilön rangaistusvastuusta yleisesti saatujen soveltamiskokemusten perusteella. Lisäksi myös tämänkaltainen sääntelymalli olisi sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta merkityksellinen, koska myös liikevaihtoon sidottu yhteisösakon enimmäismäärä saattaisi tietyissä tilanteissa merkitä enimmäismäärän muodostumista hyvin suureksi ja yrityskohtaiseksi. Tämä taas saattaisi merkitä yhteisösakon rangaistusasteikon muodostumista hyvin laajaksi (ks. myös HE 95/1993 vp, s. 21/I).

Edellä esitetyin perustein direktiiviehdotuksen kompromissiehdotuksessa esitetty oikeushenkilöihin kohdistuvia seuraamuksia koskeva 7 artikla muodostuisi nähdäkseni voimassa olevan oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevan sääntelyn kannalta ongelmalliseksi ja olisi ongelmallinen rangaistussääntelylle asetetun oikeasuhtaisuuden vaatimuksen näkökulmasta. Vaikka yhteisösakon enimmäismäärän korottamiselle saattaisi olla yhteisösakon tarkoitukseen ja toimivuuteen sekä ennaltaehkäisevään vaikutukseen liittyviä perusteita, kysymys olisi niin huomattavasta korostuksesta tai yhteisösakon suuruuden määräytymistä koskevaa sääntelymallia koskevasta niin huomattavasta muutoksesta, että se muuttaisi voimassa olevan oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevan sääntelyn perusteita.

Käsiteltävänä olevassa U-jatkokirjelmässä on (s. 2) katsottu, että mikäli nyt käsiteltävä oleva kompromissiehdotus olisi saamassa jäsenvaltioiden merkittävän enemmistön tuen ja muodostumassa neuvoston yleisnäkemykseksi, pitää valtioneuvosto tarpeellisena arvioida neuvotteluratkaisun kokonaiskuvaa Suomen edun näkökulmasta määrittäessään kantaansa asiaan. Jatkokirjelmän mukaan valtioneuvosto ei tulisi vastustamaan neuvoston yleisnäkemyksen muodostumista yksin tai pienessä maaryhmässä, mikäli selvää asian etenemistä vastustavaa määrävähemmistöä ei ole muodostumassa.

Koska kompromissiehdotuksen oikeushenkilöihin kohdistuvia seuraamuksia koskeva 7 artikla olisi oikeasuhtaisuuden näkökulmasta ongelmallinen, koska se edellä esitetyn mukaisesti vaikuttaisi voimassa olevan oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevan sääntelyn perusteisiin ja koska ainakaan U-jatkokirjelmässä selostetun mukaan 7 artiklan sisältämälle sääntelylle ei ole esitetty erityisiä perusteluja, valtioneuvoston asiaa koskevaan kantaan ei nähdäkseni ole perusteita yhtyä. Kysymys olisi voimassa olevaan rikosoikeudelliseen järjestelmään huomattavasti ja laajasti vaikuttavasta velvoitteesta, jollaista ei nähdäkseni ole perusteltua hyväksyä, vaikka asian

etenemistä vastustavaa määrävähemmistöä ei olisi muodostumassa. Nähdäkseni oikeudellisesti merkityksellisissä asioissa Suomen kanta on syytä muodostaa oikeudellisin perustein eikä neuvotteluta ktisiin seikkoihin pohjautuen. Sinänsä on perusteltua, että valtioneuvoston kannassa kiinnitetään huomiota direktiiviehdotukseen neuvottelujen kuluessa saatuun joustavuuteen ja sen säilyttämiseen. Osin nämä seikat koskevat U-jatkokirjelmässä (s. 4) selostetun mukaan sellaisia asioita, joihin esimerkiksi eduskunnan lakivaliokunta on lausunnossaan 9/2022 vp kiinnittänyt huomiota. Tästä huolimatta kompromissiehdotuksen sisältämät muutokset yhteisösakkoon olisivat laadultaan ja laajuudeltaan kuitenkin sellaisia, että niitä ei ole syytä kompromissiehdotuksen sisältämässä muodossa hyväksyä. Tässä arviossa merkitystä olisi annettava myös sille, että kompromissiehdotuksen sisältämä oikeushenkilöihin kohdistuvia seuraamuksia koskeva velvoite on myös EU-rikosoikeudellisessa sääntely-yhteydessä poikkeuksellinen.

Helsingissä 22.11.2022

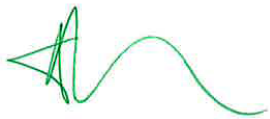

Sakari Melander
OTT, VT, rikosoikeuden professori